

Zyko Kamberi'nin uzun şiirlerini yaşlılar hâlâ ezberden okuyabiliyordu.

Rumca konuşan Epiruslu müslümanlar arasında da mütevazi bir aljama edebiyatı gelişti. Bu edebiyatın en uzun eseri, Batı Yunanistan tarihinin önemli bir kaynağı olan ve 10.000 beyitten meydana gelen Tepedelenli Ali Paşa'ya ait biyografidir. Yunanistan aljama edebiyatına dair çalışmalar henüz yeterli seviyede değildir. Bulgarca aljama üzerindeki bazı araştırmalar Lehfeldt tarafından zikredilmiştir (1969); ancak Bulgar Osmanlıları arasında gelişen bir edebiyatın varlığı oldukça şüphelidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Scheich Seifuddin Kemura – Vladimir Ćorović, *Serbokroatische Dichtungen Bosnischer Moslems aus dem XVII., XVIII. und XIX. Jahrhundert*, Sarajevo 1912; W. Lehfeldt, "Das serbokroatische Aljamiado-Schrifttum der bosnisch-hercegovinischen Muslime", *Beiträge zur Kenntnis Südosteuropas und des Nahen Orient*, München 1969, IX, 11-41; a.m.f., "Ein Beitrag zur Erforschung des serbokroatischen Aljamiado-Schrifttum", *SOF*, XXVIII (1969), s. 94-122; D. Theodoridis, "Über die griechisch-aljamiadi-sche Handschrift Cod. graec. 593 der Bayerischen Staatsbibliothek in München", *Beiträge zur Südosteuropa-Forschung*, München 1970, s. 189-192; a.m.f., "Birgivi's Katechismus in griechisch-aljamiadischer Übersetzung", *SOF*, XXXIII (1974), s. 307-310; Smail Balić, *Kultura Bošnjaka-muslimanska komponenta*, Wien 1973; a.m.f., *Das unbekannte Bosnien*, Wien 1992, s. 271-281; Abdurrahman Nametak, *Hrestomatija Bosanske Aljamiado Poezije*, Sarajevo 1981; J. Samić, *Divan de Kâ'imî. Vie et oeuvre d'un poète bosniaque du XVIIe siècle*, Paris 1986; M. Huković, *Aljamiado književnost i njeni stvaraci*, Sarajevo 1986; Y. Dedes, *Süleyman Çelebi's Mevlid-i Nebî: An Edition of Two Post-18th Century Greek Aljamiado Manuscripts* (doktora tezi, 1987), Harvard University; a.m.f., "Was there a Greek Aljamiado Literature?", *The Balance of Truth: Essays in Honour of Professor Geoffrey Lewis* (ed. Çiğdem Balım-Harding – C. Imber), İstanbul 2000, s. 83-98; a.m.f., "Süleyman Çelebi's Mevlid: Text, Performance and Muslim-Christian Dialogue", *Şinasi Tekin'in Anısına: Uygurlardan Osmanlıya* (ed. Günay Kut – Fatma Büyükkarcı Yılmaz), İstanbul 2005, s. 305-349; F. Kotzageorgis, *To Islam sta Valkanika, Ena elinófono musulmanikó cheirografo apótin Ipeiro tou 18ou aióna*, Athina 1997; Fehim Bajraktarević, "Srpska pesma o Muhammadova rodjenju", *Glasnik Skopskog Naučnog Društva*, III, Skopje 1927, s. 189-202; a.m.f., "O našim mevludima i o mevludu uopšte", *Prilozi za Književnost, Jezik, Istoriju i Folklor*, XIV, Beograd 1937, s. 1-37; M. Lambertz, "Summary of Albanian Studies About Hasan Zyko Kamberi and Nezim Frakula Published in Buletin për shkencat shoqerore, Tirana 1955/51", *SOF*, XV (1956), s. 626-627; Hasan Kaleši, "Albanska Aljamiado Književnost", *POF*, XVI-XVII (1970), s. 49-76; A. Hetzer, "Die Erveheja von Muhamet Kyçyky (Çami). Eine Untersuchung zur Albanischen Literatur in Arabischer Schrift und deren Bedeutung im Rahmen der Nationalbewegung des 19. Jahrhunderts", *SOF*, XLIII (1984), s. 181-239; O. Daniel, "The Historical

Role of the Muslim Community in Albania", *CAS*, IX/3 (1990), s. 1-28; R. Elsie, "Albanian Literature in the Moslem Tradition. Eighteenth and Early Nineteenth Century Albanian Writing in Arabic Script", *Oriens*, XXXIII (1992), s. 287-306; J. Niehoff-Panagiotides, "Spätosmanische Hofkultur im Grenzbereich: Die 'Alipasiada' des Chatzi Sechretis als Quelle für die Geschichte Epirus um 1800", *SOF*, LVIII (1999), s. 81-101.

 MACHIEL KIEL

ALLÂM, Muhammed Mehdi

(محمد مهدي علام)

(1900-1992)

Mısırlı akademisyen,
Arap dili ve edebiyatı âlimi.

3 Ekim 1900 tarihinde Kahire'de doğdu. İlk öğrenimini Cevher Lala, liseyi Osman Paşa Mâhir Medresesi'nde tamamladı. 1917'de girdiği Dârü'lulûm'dan 1922'de mezun oldu. Ardından İngiltere'ye gönderildi; Exeter, Londra ve Manchester üniversitelerinde İngiliz edebiyatı, İbrânice, Farsça, Almanca ve psikoloji eğitimi aldı, yüksek lisans ve doktorasını tamamladı (1927). Mısır'a döndükten sonra Dârü'lulûm (1928-1935), Ezher Üniversitesi İhtisas Bölümü (1928-1936), Hukuk Fakültesi felsefe tarihi (1935-1936) ve Manchester Üniversitesi Arap ve İslâm araştırmaları (1936-1948) öğretim üyeliği görevlerinde bulundu. Bu arada on bir yaşlarında veliaht iken Kral I. Fârûk'a özel hocalık (1930-1931), Sahifetü Dârü'lulûm'da yayın müdür yardımcılığı (1934-1937), Maarif Bakanlığı'nda teknik büro müdürlüğü (1935-1936) ve Arap dili müfettişleri başkanlığı (1948-1950) yaptı; Aynışems Üniversitesi'nde *Havliyyâtü külliyyeti'l-âdâb* dergisinin yayın müdürlüğünü (1951-1961) üstlendi. 1950'de Aynışems Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin kuruluşunda rol aldı; Arap Dili ve Edebiyatı ile İngiliz Dili ve Edebiyatı kürsülerinde profesörlük ve fakülte dekanlığı (1954-1961) görevlerinde bulundu. Emekli olduktan sonra da lisans bölümünde Arap dili, yüksek lisansta İngiliz dili ve tercüme dersleri vermeye devam etti. Her iki alanda çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi yönetti. Ayrıca Diller Okulu'nda İngilizce bölümü başkanlığı (1951-1963), Tiyatro Yüksek Enstitüsü edebî tenkit hocalığı (1952-1957), İslâm Konferansı müsteşarlığı (1956-1962), Mısır Telif Tercüme Basım ve Yayın Kurumu idare heyeti başkanlığı (1962-1964), Ezher Üniversitesi İnsan Bilimleri Fakültesi İngiliz Dili Şubesi Yüksek Araştırmalar Bölümü öğretim üyeliği (1962-1983), Kültür Bakanlığı müsteşarlığı

(1964-1969) yaptı. Muhammed Mehdi Allâm, Kahire'de Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye üyeliğine getirildiği 1961 yılından itibaren akademi meclisinde ve çeşitli komisyonlarında aktif görevlerde bulundu; akademinin çıkardığı dergide yayım yönetmenliğini, *el-Mu'cemü'l-kebîr* adlı sözlük komisyonu ile edebiyat, kültür, usul, tıp, kütüphane ve geometri komisyonlarında rapörtörlük görevini üstlendi. 1977'de dil akademisi genel sekreterliği, 1983'te başkan yardımcılığı görevlerine getirildi ve bu son görevi vefatına kadar sürdürdü.

Son derece hareketli ve yoğun bir ilmî ve idarî faaliyet içinde bulunan Allâm, sayılan görevleri dışında 1949'dan itibaren yirmi yıldan fazla bir süre Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye Yüksek Meclisi, Ezher bünyesindeki Mecmau'l-buhûsi'l-İslâmiyye, el-Meclisü'l-a'lâ li-riâyeti'l-fünûn ve'l-âdâb, el-Meclisü'l-a'lâ li's-sekâfe, el-Meclisü'l-a'lâ li'ş-şüûni'l-İslâmiyye, el-Meclisü'l-kavmî el-mütehasıs li's-sekâfe ve'l-edeb ve'l-ilmî, el-Mecmau'l-ilmîyyü'l-Mısıri gibi kurumlarda üyelik, bazılarında rapörtörlük yaptı. Yurt dışında birçok ilmî, siyasî toplantıya ve sempozyuma katıldı. Hizmetlerinden ötürü üçüncü dereceden Cumhuriyet nişanı (1956), edebiyatta devlet takdir ödülü (1976), ikinci dereceden Cumhuriyet nişanı (1977), birinci dereceden bilim ve sanat nişanıyla (1983) ödüllendirildi. 19 Mayıs 1992 tarihinde Kahire'de vefat etti. Allâm'ın anılarını Ebû Bekir Abdürrâzık *Nişfü karn min zikreyâti'd-duktûr Muhammed Mehdi 'Allâm* adlı eserde toplamıştır (Kahire 1991).

Eserleri. 1. Mecma'u'l-lugati'l-Arabiyye fi şelâşine 'âmen 1932-1962 (Kahire 1382-1386/1963-1966). Bu üç ciltlik eserin *Mâzîhi ve Hâzîruhü* başlıklı I. cildini İbrâhim Medkûr, *el-Mecma'iyyûn: el-Mi'etü'l-kirâm* (Kahire 1386/1966) başlıklı II. cildini Mehdi Allâm, *Mecmû'atü'l-ğarârâti'l-ilmîyye* başlıklı III. cildini İbrâhim Medkûr, Muhammed Halefullah

Muhammed
Mehdi
Allâm

Ahmed ve Muhammed Şevki Emîn hazırlamıştır. **2.** *el-Mecma'ıyyûn fi hamsîne 'âmen* (Kahire 1406/1986). Bir önceki eserin ikinci cildinde Kahire Arap Dil Kurumu'nda o zamana kadar görev yapan 100 ilim adamı tanıtılmış, burada ise o tarihten sonra çalışan kırk beş kişiyle birlikte toplam 145 ilim adamının eserleri ve kurumdaki faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Allâm'ın bunlardan görüşemediği on beş kişi dışında geri kalanlarla bizzat tanışıp mesai arkadaşlığı yapmış olması aktardığı bilgilere ayrı bir değer kazandırmıştır. **3.** *el-Mecma'ıyyûn fi hamsîn ve seb'îne 'âmen (1351-1428 h./1932-2007 m.)* (Kahire 1428/2007, Muhammed Hasan Abdülazîz ile birlikte). Bu eserde, müellifin daha önce yazdıklarına ilâvelerle birlikte 2007 yılına kadar toplam 226 kurum mensubu tanıtılmıştır.

Mehdî Allâm'ın diğer başlıca eserleri şöylece sıralanabilir: *Felsefetü'l-ukûbe: Bahş fi't-terbiyeti'l-ahlâkıyye* (Kahire 1355/1936), *Felsefetü'l-kizb* (Kahire 1936, 1987), *Nazariyyetü'l-vasa'if beyne felâsifeti'l-Yûnân ve felâsifeti'l-müslimîn* (Kahire 1936), *Joseph Lindon Smith: The Man and the Artist (Cüzef Lendın Simît: er-Recül ve'l-fennân, Cairo 1949), Muhtârât min kütübî Rifâ'a e't-Tahtâvî* (Kahire 1958, Muhammed Halefullah Ahmed ile birlikte), *en-Nakd ve'l-belâğa* (lise ikinci sınıflar için, Kahire 1958, Abdülkâdir Hasan el-Kit ve Mustafa Nâsif ile birlikte), *Neşrû Hifnî Nâşif* (Kahire 1379/1960, Abdülhamîd Hasan ile birlikte), *el-Mü'tâla'atü'l-vâfiye li'l-medârisi's-sâneviyye* (I-II, Kahire 1380/1960, Muhammed Abdülvâhid Hallâf ve Avaz Lutfi ile birlikte), *el-Edeb ve kağıyyetü Fileşfin* (Bağdat 1965), *Felsefetü'l-Mütenebbî min şî'rih* (Kahire 1972), *Dirâsât edebiyye* (Kahire 1984), *Nazariyye fi neş'eti fenni'l-makşûre fi'l-edebi'l-Arabî, Rifâ'a e't-Tahtâvî, 'Âişe ümmü'l-mü'minîn, Beyne'l-yerâ' ve'l-kırât*.

Müellifin 100 civarındaki makale ve tebliğinden bazıları şunlardır: "el-Hased 'inde'l-Ğazzâlî" (*Ebû Hâmid el-Ğazzâlî fi zikre'l-mi'eviyeti't-tâsi'a li-milâdih/Mihrecânü'l-Ğazzâlî fi [27-31 Mars 1961, Dumaşq], Kahire 1962, s. 617-633*); "el-Mütenebbî beyne nefsiyyetihî ve şâ'riyyetihî" (*MMLA, XV [1962], s. 15-33; XLIX [1402/1982], s. 99-118*); "eş-Şadağa fi'l-İslâm" ("The Theory of Charity in Islam") (*el-Mü'temerü's-sânî li-Mecma'î'l-Buĥûşî'l-İslâmiyye, 1385/1965 [Kahire 1965], s. 202-244 ve et-Teucihü't-teşrifî fi'l-İslâm: Min*

buĥûşî mü'temerâti Mecma'î'l-Buĥûşî'l-İslâmiyye, Kahire 1972, s. 9-54); "The Theory of Forgiveness as Expressed in the Qur'an" (*The Third Conference of the Academy of Islamic Research 1386 a.h.-1966 a.d. / Academy of Islamic Research [Le Caire 1386/1966], s. 511-527*); "The Concept of Forgiveness in the Qur'an" (*IC, XLI [1967], s. 139-153*); "Ahmed Ĥasan ez-Zeyyât" (*MMMA [Kahire], I [1969], s. 153-177*); "Youth and Moral Education" (*The Fifth Conference of the Academy of Islamic Research, 1389 a.h.-1970 a.d. / Academy of Islamic Research, Le Caire 1389/1970, s. 369-378; Arapça'sı: "Terbiyyetü's-şebâb fi'l-İslâm", a.g.e., s. 483-491*); "Likâ' ma'fa 'Alî el-Cârim" (*MMLA, LXX [1412/1992], s. 131-138*). Mehdî Allâm bunların dışında Hâzim el-Kartâcennî'nin *el-Makşûre (Ĥavliyyâtü külliyyeti'l-âdâb, II, Kahire 1953, s. 1-110)* ve Rifâa et-Tahtâvî'nin *Tahlîşü'l-ibriz fi telĥîşi Bâris* (Ahmed Ahmed Bedevî ve Enver Lûkâ ile birlikte, Kahire 1958) adlı eserlerini neşretmiştir.

Allâm, başta Kahire Arap Dil Kurumu yayınları olmak üzere aşağıdaki eserleri neşir sırasında gözden geçirmiş, bunlar için sunumlar ve girişler kaleme almıştır: *Radıyyüddin es-Sâgânî, et-Tekmile ve'z-zeyl ve's-şıla li-kitâbi Tâci'l-luğa ve Şihâhi'l-Arabıyye* (nşr. Abdülâlmîm et-Tahâvî v.dğr., I-VI, Kahire 1390-1399/1970-1979, Abdülhamîd Hasan, Muhammed Halefullah Ahmed ile birlikte); a.mlf., *Kitâbü's-Şevârid* (nşr. Mustafa Hicâzî es-Seyyid, Kahire 1403/1983); *Murtazâ ez-Zebîdî, et-Tekmile ve'z-zeyl ve's-şıla li-mâ fâte şâhibü'l-Kâmûs mine'l-luğa* (nşr. Mustafa Hicâzî v.dğr., I-VIII, Kahire 1406-1427/1986-2006, Ahmed Saîd Süleyman, İbrâhim et-Terzî ve Abdüsselâm Muhammed Hârûn ile birlikte); Ebû Amr eş-Şeybânî, *Kitâbü'l-Cîm* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî v.dğr., I-IV, Kahire 1394-1403/1974-1983, Muhammed Halefullah Ahmed ve Abdülhamîd Hasan ile birlikte); Saîd b. Muhammed es-Sarakustî, *Kitâbü'l-Ef'âl* (nşr. Hüseyin Muhammed Muhammed Şeref, I-V, Kahire 1975-1980); İbn Berrî, *Şerĥu Şevâhidü'l-İzâh li-Ebî 'Alî el-Fârisî* (nşr. İyd Mustafa Dervîş, Kahire 1405/1985); *Beyne'l-edeb ve'n-nakd: Mecmû'atü'l-makâlât ve'l-buĥûş* (nşr. Abdülhakîm Belba, Kahire 1985); İbrâhim Mustafa v.dğr., *Ĥavâ'idü'l-luġati'l-Arabıyye: en-Nahv ve's-şarf, el-me'ânî, el-beyân, el-bedîf* (I-II, Kahire 1357-1361/1938-1942, Tâhâ Hüseyin, Ahmed el-İskenderî ve Ali Abdülvâhid Vâfi ile birlikte). Allâm'ın kontrol

ettiği bazı çeviriler de şunlardır: Muhammed İkbâl, *Tecdidü't-tefkîrî'd-dinî fi'l-İslâm* (trc. Abbas Mahmûd, Kahire 1955, Abdülazîz el-Merâġî ile birlikte); Bûsirî, *Al-Burda: The Prophet's Mantle* (trc. Thoraya Mahdi Allam, Cairo 1987); Abd al-Rahmân al-Sharqawî, *Orabi Leader of the Fellahin: A Verse Translation* (trc. Thoraya Mahdi Allam, Cairo 1989); *el-Müntehab fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-Kerîm* (trc. Abdülhâlik Himmet Ebû Şebâne, Kahire 1413/1993). Mehdî Allâm ayrıca *Encyclopaedia of Islam*'ın Arapça tercümesinin (*Dâ'iretü'l-ma'ârifü'l-İslâmiyye*) 1949-1961 yılları arasında çıkan ciltlerini gözden geçirmiş ve şarkiyatçıların görüşleriyle ilgili notlar eklemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Mehdî Allâm, *el-Mecma'ıyyûn fi hamsîne 'âmen*, Kahire 1406/1986, s. 323-328; Şevki Dayf, *Mecma'u'l-luġati'l-Arabıyye fi hamsîne 'âmen 1934-1984*, Kahire 1404/1984, s. 32, 34, 48, 49, 51, 52, 81, 194, 195, 196; a.mlf., "Kelimetü'l-Mecma' li-te'bîni'l-merĥûm el-üstâz ed-duktür Muĥammed Mehdî 'Allâm", *MMLA, LXXIX (1417/1996), s. 265-268*; M. Reşâd el-Hamzâvî, *A'mâlü Mecma'î'l-luġati'l-Arabıyye bi'l-Kâhire*, Beyrut 1988, s. 14; Muhammed Abdülcevâd, *Taĥvîmü Dâri'l-ülüm*, Kahire 1410/1990, I, 86, 231, 249-250, 466, 468, 649; *Mevsû'atü a'lâmi Mışr fi'l-karni'l-işrin* (nşr. Mustafa Necîb), Kahire 1996, s. 481; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Tekmiletü Mu'cemi'l-mü'ellifîn*, Beyrut 1418/1997, s. 554-555; Ahmed el-Alâvine, *Zeylû'l-A'lâm*, Cidde 1418/1998, s. 202-203; a.mlf., *et-Tezyil ve'l-istidrâk 'alâ Mu'cemi'l-mü'ellifîn*, Cidde 1423/2002, s. 313-314; Nizâr Abâza – M. Riyâz el-Mâlih, *İtmâmü'l-A'lâm*, Beyrut 1999, s. 271; Hilâl Nâcî, "Muĥammed Mehdî 'Allâm", *Mevsû'atü Beyti'l-hikme li-a'lâmi'l-Arab fi'l-ġarneyni't-tâsi' 'aşer ve'l-işrin*, Bağdat 1420/2000, I, 521-523; Yûsuf Abdurrahman Mar'aşî, *İġdû'l-cevher fi 'ulemâ'i'r-rub'i'le-veul mine'l-karni'l-hâmis 'aşer*, Beyrut 1427/2006, II, 2140-2141; Ahmed Havfî, "Mefĥara min mefâhiri Dâri'l-ülüm", *Ĥavliyyâtü Külliyyeti Dâri'l-ülüm*, sy. 6, Kahire 1978, s. 183-185; "Mecma'ıyyûn fi zimmeti'llâh", *MMLA'Ûr.*, XVI/42-43 (1412/1992), s. 409-410; "Mehdî 'Allâm fi riĥâbi'llâh: Şeyhüne'l-ġarîbü'l-ba'îd", *Şahîfetü Dâri'l-ülüm*, I/1, Kahire 1992, s. 291-293; Ahmed Keşk, "Muĥammed Mehdî 'Allâm (1318-1413 h./1900-1992 m.)", *el-Mevsû'atü a'lâmi'l-fikri'l-İslâmî*, Kahire 1425/2004, s. 1016-1018. AHMET ÖZEL

ALPARSLAN, Ali
(1925-2006)

Hattat, edebiyatçı.

Tekirdağ'ın Çorlu kazasında doğdu. Yayımlanan biyografilerinde 1925 veya 1926 olarak gösterilen doğum yılı nüfus kayıtlarında r. 1338'dir (1922). Kendisi nüfus kütüğüne üç yaş büyük yazıldığını söylerdi. Çocuk yaşta babası Mehmet Çavuş'un